

Kollaborativ o'qitish texnologiyalari asosida talabalarning yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi

Kenjaxon Qorakuziyevna Istamova

ist-mohira@yandex.ru

JIDU

Annotatsiya: Mazkur maqolada nemis tilini o'qitish jarayonida kollaborativ o'qitish texnologiyalaridan foydalanish orqali talabalarning yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish masalasi ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Hamkorlik asosida tashkil etilgan o'quv faoliyati talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, ijtimoiy faolligini oshirish hamda jamoada samarali ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslab beriladi. Tadqiqotda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xorijiy tilni kommunikativ yondashuv asosida o'qitish hamda kollaborativ metodlarning ta'lim jarayoniga ta'siri ilmiy manbalar asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: kollaborativ o'qitish, yetakchilik qobiliyati, nemis tili, kommunikativ kompetensiya, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar

Methodology for developing students' leadership skills based on collaborative learning technologies

Kenjakhon Korakuziyevna Istamova

ist-mohira@yandex.ru

UWED

Abstract: This article analyzes the issue of developing students' leadership skills through the use of collaborative learning technologies in the process of teaching the German language from a scientific and pedagogical point of view. It is substantiated that educational activities organized on the basis of cooperation are of great importance in developing students' communicative competence, increasing their social activity, and forming effective teamwork skills. The study covers modern pedagogical technologies, teaching a foreign language based on a communicative approach, and the impact of collaborative methods on the educational process based on scientific sources.

Keywords: collaborative learning, leadership skills, German language, communicative competence, pedagogical technologies, interactive methods

Kirish. Zamonaviy oliy ta'lim jarayonida talabalarni faqat nazariy bilimlar bilan ta'minlash yetarli bo'lmay, ularning ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish ham muhim pedagogik vazifa sifatida qaralmoqda. Bugungi kunda yetakchilik qobiliyati mutaxassisning professional rivojlanishida muhim shaxsiy sifat sifatida ko'rilmogda. Shu sababli ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash hamda talabalarni faol o'quv jarayoniga jalb etish alohida ahamiyat kasb etadi.

Pedagogika sohasidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, hamkorlik asosida tashkil etilgan o'quv faoliyati talabalar bilimlarini chuqurroq o'zlashtirishiga yordam beradi. D.Johnson va R.Johnson kooperativ o'qitish jarayonida talabalar kichik guruhlarda ishlash orqali o'zaro bilim almashishi va umumiy natijaga erishishi mumkinligini ta'kidlaydi[1]. Bunday faoliyat jarayonida talabalar nafaqat bilim oladi, balki jamoada ishlash ko'nikmalarini ham egallaydi.

Xorijiy til o'qitish jarayonida ayniqsa hamkorlikka asoslangan metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Tilni o'rganish jarayoni muloqot bilan chambarchas bog'liq bo'lgani sababli, talabalar o'zaro muloqot davomida til vositalarini amaliy qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi. Munozaraga asoslangan mashg'ulotlar talabalarning mustaqil fikr bildirishiga yordam beradi. Bunday mashg'ulotlarda talabalar turli nuqtai nazarlarni muhokama qiladi, o'z fikrlarini asoslashga harakat qiladi va shu orqali ularning analitik tafakkuri rivojlanadi.

Tadqiqot maqsadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi nemis tilini o'qitish jarayonida kollaborativ o'qitish texnologiyalaridan foydalanish orqali talabalarning yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash hamda munozaralarga asoslangan o'quv faoliyatining samaradorligini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Shuningdek, tadqiqot davomida hamkorlikka asoslangan ta'lim jarayoni talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, ularning mustaqil fikrlashini shakllantirish hamda jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qanday ta'sir ko'rsatishi o'rganiladi.

Tadqiqot vazifalari. Tadqiqot maqsadidan kelib chiqib quyidagi vazifalar belgilandi:

- kollaborativ o'qitish texnologiyalarining pedagogik mohiyatini ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilish;
- nemis tilini o'qitish jarayonida kollaborativ metodlardan foydalanishning nazariy asoslarini o'rganish;
- munozaralarga asoslangan o'quv faoliyatining talabalarning kommunikativ kompetensiyasiga ta'sirini aniqlash;
- hamkorlik asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarning talabalarda yetakchilik qobiliyatlarini shakllantirishdagi ahamiyatini tahlil qilish;

- nemis tilini o'qitishda kollaborativ va munozarali metodlardan foydalanish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot metodlari. Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida bir qator ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi. Avvalo, mavzuga oid ilmiy manbalar, pedagogik va metodik adabiyotlar tahlil qilindi. Ushbu tahlil kollaborativ o'qitish texnologiyalarining nazariy asoslarini aniqlash hamda ularning xorijiy til o'qitish jarayonidagi ahamiyatini baholash imkonini berdi. Til o'qitish metodikasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda kommunikativ yondashuv va hamkorlik asosida tashkil etilgan o'quv faoliyatining samaradorligi alohida qayd etiladi[2].

Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatuv metodidan ham foydalanildi. Nemis tilini o'rganayotgan talabalar ishtirokida tashkil etilgan dars mashg'ulotlari davomida talabalarning guruhli faoliyatdagi ishtiroki, ularning muloqot jarayonidagi faolligi hamda muhokamalarda qatnashish darajasi kuzatildi. Bunday kuzatuvlar talabalarning o'quv jarayonidagi kommunikativ faolligini aniqlash imkonini berdi.

Shuningdek, tadqiqotda munozaralarga asoslangan o'qitish metodlari qo'llanildi. Talabalar kichik guruhlariga bo'linib, muayyan mavzular yuzasidan fikr almashish va muhokama olib borish jarayonida faol ishtirok etdilar. Munozara jarayonida talabalar o'z fikrlarini asoslashga harakat qildi, turli nuqtai nazarlarni tahlil qildi hamda muloqot madaniyatini rivojlantirdi.

Pedagogik tajriba-sinov metodi ham tadqiqotning muhim tarkibiy qismi bo'ldi. Tajriba davomida kollaborativ metodlarga asoslangan mashg'ulotlar tashkil etildi va ularning talabalarning kommunikativ kompetensiyasiga ta'siri o'rganildi. Bunday yondashuv ta'lim jarayonida hamkorlik muhitini yaratish hamda talabalar o'rtasida o'zaro yordam va bilim almashish jarayonini faollashtirishga xizmat qiladi[3].

Olingan natijalarni umumlashtirish jarayonida qiyosiy tahlil metodidan foydalanildi. Bu metod yordamida an'anaviy o'qitish usullari bilan kollaborativ o'qitish metodlari samaradorligi o'rtasidagi farqlar aniqlashga harakat qilindi.

Tadqiqot natijalari. O'tkazilgan kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, kollaborativ o'qitish texnologiyalaridan foydalanish nemis tilini o'qitish jarayonining samaradorligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Guruhli faoliyat jarayonida talabalar o'z fikrlarini erkin ifodalaydi, muammoli vaziyatlarni muhokama qiladi hamda til birliklarini amaliy qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Munozaralarga asoslangan mashg'ulotlar talabalarning kommunikativ faolligini oshirishi kuzatildi. Bunday mashg'ulotlar davomida talabalar o'z fikrlarini asoslashga harakat qiladi, savollar beradi hamda muhokama jarayonida faol ishtirok etadi. Til o'qitish metodikasiga oid tadqiqotlarda ham talabalar faol kommunikativ muhitda ishlagan taqdirda til o'rganish samaradorligi ortishi qayd etilgan[4].

Kuzatuv natijalari shuni ham ko'rsatdiki, munozaralar jarayonida ayrim talabalar muhokamani boshqarish, fikrlarni umumlashtirish hamda guruh faoliyatini tashkil

etishda faolroq ishtirok etadi. Bu holat talabalarda yetakchilik qobiliyatining namoyon bo'lishiga yordam beradi. Hamkorlik asosida tashkil etilgan o'quv faoliyati talabalar o'rtasida o'zaro yordam muhitini shakllantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kooperativ o'qitish metodlari talabalarning akademik natijalarini oshirish bilan birga ularning ijtimoiy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi[5].

Tajriba-sinov ishlari davomida talabalarning muloqot jarayonidagi faolligi sezilarli darajada oshgani kuzatildi. Talabalar munozaralarda faol ishtirok etib, o'z fikrlarini asoslashga harakat qildi hamda boshqa ishtirokchilarning fikrlarini tahlil qildi. Xorijiy til o'qitish metodikasiga oid tadqiqotlarda ham kommunikativ faoliyat markaziy o'rin tutishi ta'kidlanadi. E. Passov til o'qitish jarayonida muloqotning asosiy o'quv faoliyati sifatida qaralishi zarurligini qayd etadi. Shu sababli munozaralarga asoslangan kollaborativ mashg'ulotlar til o'qitish jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Pedagogik tadqiqotlar talabalarning o'zaro hamkorlikda ishlashi ularning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam berishini ko'rsatadi. Kooperativ o'qitish metodlari talabalar o'rtasida ijtimoiy hamkorlikni rivojlantiradi hamda o'quv jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini beradi[6].

Nazariy qism. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda kollaborativ o'qitish texnologiyalari ta'lim jarayonini tashkil etishning samarali shakllaridan biri sifatida qaraladi. Ushbu yondashuvga ko'ra, talabalar bilimlarni passiv ravishda qabul qiluvchi emas, balki o'quv jarayonining faol ishtirokchisi sifatida namoyon bo'ladi. Hamkorlik asosida tashkil etilgan o'quv faoliyati talabalar o'rtasida o'zaro muloqotni kuchaytiradi hamda bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi.

Pedagogika va psixologiya sohasidagi tadqiqotlar bilimlarni o'zlashtirish jarayonida ijtimoiy omillarning muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. L.S.Vygotsky inson rivojlanishida ijtimoiy muhit muhim o'rin tutishini ta'kidlab, bilimlar ko'pincha muloqot jarayonida shakllanishini qayd etadi¹. Shu sababli hamkorlik asosida tashkil etilgan o'quv faoliyati talabalar bilimlarini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi.

Xorijiy til o'qitish metodikasida kommunikativ yondashuv keng qo'llaniladi. Ushbu yondashuv tilni muloqot jarayonida o'rganish zarurligiga asoslanadi. J.Richards va T.Rodgers kommunikativ metod til o'qitish jarayonini talabalar o'rtasidagi faol muloqot orqali tashkil etishga qaratilganini ta'kidlaydi[7]. Bunday yondashuv tilni real kommunikativ vaziyatlarda qo'llash imkoniyatini yaratadi.

Kollaborativ o'qitish metodlari ayniqsa xorijiy til o'qitish jarayonida samarali hisoblanadi. Guruhli faoliyat jarayonida talabalar o'z fikrlarini erkin ifodalaydi, muammoli vaziyatlarni muhokama qiladi hamda birgalikda yechim topishga harakat qiladi. Bu jarayon ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish bilan bir qatorda ijtimoiy ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Nemis tilini o'qitish jarayonida

munoazaralarga asoslangan mashg'ulotlardan foydalanish ham muhim metodik vosita hisoblanadi. Munozara jarayonida talabalar turli nuqtai nazarlarni tahlil qiladi, o'z fikrlarini asoslashga harakat qiladi hamda muloqot madaniyatini rivojlantiradi. J.Harmer talabalar faol kommunikativ muhitda ishlagan taqdirda til o'rganish jarayoni yanada samarali kechishini ta'kidlaydi[8].

Munozaralar talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga ham yordam beradi. Bunday faoliyat jarayonida talabalar muammoli vaziyatlarni tahlil qiladi, o'z fikrlarini asoslaydi hamda boshqalarning fikrlarini ham hisobga olishga o'rganadi. Shu bilan birga, guruhli muhokama jarayonida ayrim talabalar muhokamani boshqarish va fikrlarni umumlashtirish vazifalarini bajaradi. Bu esa talabalarning yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Kooperativ o'qitish metodlari talabalarning akademik natijalarini oshirish bilan bir qatorda ularning ijtimoiy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. R.Slavin bunday metodlar talabalar o'rtasida o'zaro hamkorlikni kuchaytirishini hamda o'quv jarayonining samaradorligini oshirishini qayd etadi[9].

Shu sababli kollaborativ o'qitish texnologiyalari hamda munoazaralarga asoslangan mashg'ulotlar nemis tilini o'qitish jarayonida talabalar kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish hamda ularning yetakchilik qobiliyatlarini shakllantirishda muhim pedagogik vosita sifatida qaraladi.

Xulosa. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, kollaborativ o'qitish texnologiyalaridan foydalanish nemis tilini o'qitish jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Hamkorlik asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarni faol o'quv jarayoniga jalb etadi hamda ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiradi. Munozaralarga asoslangan o'quv faoliyati talabalarni mustaqil fikrlashga undaydi hamda ularning tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi. Bunday mashg'ulotlar davomida talabalar o'z fikrlarini asoslashga harakat qiladi, muhokamalarda faol ishtirok etadi hamda jamoada ishlash ko'nikmalarini egallaydi.

Guruhli faoliyat jarayonida talabalar o'rtasida o'zaro hamkorlik muhitining shakllanishi ularning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, muhokama jarayonida ayrim talabalar tashabbus ko'rsatib, muhokamani boshqarish yoki fikrlarni umumlashtirish vazifalarini bajaradi. Bu esa talabalarda yetakchilik qobiliyatining shakllanishiga yordam beradi.

Shuni ta'kidlash joizki, nemis tilini o'qitish jarayonida kollaborativ o'qitish texnologiyalari hamda munoazaralarga asoslangan mashg'ulotlardan foydalanish talabalar kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, ularning tanqidiy fikrlashini shakllantirish hamda yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita sifatida qaraladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Johnson D. W., Johnson R. T., Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive and Individualistic Learning – Boston, 1999.
2. Richards J. C., Rodgers T. S., Approaches and Methods in Language Teaching – Cambridge, 2001.
3. Vygotsky L. S., Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes – Cambridge, 1978.
4. Harmer J., How to Teach English – London, 2007.
5. Passov E. I., Kommunikativ metod obucheniya inostrannomu yazyku – M., 1991.
6. Slavin R. E., Cooperative Learning: Theory, Research and Practice – Boston, 1995.
7. Jalolov J. J., Chet til o'qitish metodikasi – T., 2012.
8. Brown H. D., Principles of Language Learning and Teaching – New York, 2000.
9. Bim I. L., Teoriya i praktika obucheniya nemetskomu yazyku – M., 2002.